

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 30. januar 2024 av Høyesterett i avdeling med

dommer Aage Thor Falkanger
dommer Per Erik Bergsjø
dommer Espen Bergh
dommer Thom Arne Hellerslia
dommer Are Stenvik

HR-2024-219-A, (sak nr. 23-145062STR-HRET)
Anke over Gulating lagmannsretts dom 4. september 2023

A (advokat Nils Christian Nordhus)

mot

B
C
D
E
F

(advokat John Christian Elden)

Påtalemyndigheten

(statsadvokat May-Britt Erstad)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Bergsjø:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

(2) Saken gjelder utmåling av straff og oppreisningserstatning etter forsettlig drap og forsøk på drap. De sentrale spørsmålene er om vilkårene for forvaring er oppfylt, og om det er grunnlag for heving av nivået for oppreisning til etterlatte.

(3) A, født 1982, ble 17. oktober 2022 tiltalt for overtredelse av straffeloven § 275 (drap – post I) og § 275 jf. § 16 (drapsforsøk – post II). Drapstiltalen bygger på dette grunnlaget:

«Mandag 20. september 2021, rundt kl. 10.00 i Nav Årstad sine lokaler i Solheimsgaten 13 i Bergen, stakk han G 47 ganger med kniv i blant annet hodet, halsen, brystet, buken og ryggen. Stikkene gikk inn i, og dels gjennom, blant annet hjertet, livpulsåren, luftrøret, begge lungene, leveren og ryggraden. G døde etter kort tid på grunn av forblødning og pustesvikt.»

(4) Grunnlaget for post II er beskrevet slik:

«Til tid og på sted som under post I, forsøkte han å drepe F ved å stikke henne to ganger med kniv i øvre del av ryggen på hver side av ryggraden og en gang i baksiden av høyre overarm. Stikkene i ryggen var ca 4 cm dype gjennom hud, underhud, brystvegg og inn i lungesekk. Såret i armen var ca 8 cm langt. Han lyktes ikke i sitt forehavende idet F klarte å komme seg ut av rommet.»

(5) Ved Hordaland tingretts dom 19. desember 2022 ble A dømt etter tiltalen til forvaring i 21 år, med en minstetid på 14 år. Han ble også dømt til å betale 350 000 kroner i oppreisning til hvert av drapsofferets fire barn. Den fornærmede i tiltalens post II ble tilkjent 300 000 kroner i oppreisning. I tillegg ble A dømt til å betale erstatning for økonomisk tap.

(6) A anket over bevisbedømmelsen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet, subsidiært straffutmålingen. Han krevde også ny behandling av de sivile kravene. Gulating lagmannsrett avsa 4. september 2023 dom hvor A igjen ble dømt etter tiltalen til forvaring i 21 år med en minstetid på 14 år. Lagmannsretten tilkjente samme oppreisningsbeløp som tingretten, mens det ble gjort mindre justeringer i enkelte av de øvrige erstatningspostene. Slutningens punkt 1 og de relevante delene av punkt 2 lyder:

«1. A, født 00.00.1982, dømmes for overtredelse av
- straffeloven § 275, og
- straffeloven § 275 jf. § 16
alt sammenholdt med straffeloven § 79a,

til forvaring med en tidsramme på 21 – tjueen – år, og en minstetid på 14 – fjorten – år.

Til fradrag i tidsrammen og minstetiden kommer 704 – sjuhundreogfire – dager for varetekt per 24. august 2023.

2. A, født 00.00.1982, dømmes til å betale følgende beløp innen 2 – to – uker etter forkynnelsen av dommen:
- Oppreisningserstatning til C med 350 000 – trehundreogfemtitten – kroner.
 - Oppreisningserstatning til B med 350 000 – trehundreogfemtitten – kroner.
 - Oppreisningserstatning til E med 350 000 – trehundreogfemtitten – kroner.
 - Oppreisningserstatning til D med 350 000 – trehundreogfemtitten – kroner.
 - Oppreisningserstatning til F med 300 000 – trehundretusen – kroner.»

- (7) Det var dissens i lagmannsretten i spørsmålet om det skulle idømmes forvaring. Uenigheten gjaldt det såkalte grunnvilkåret i straffeloven § 40 om at forvaring bare kan idømmes når fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet. Flertallet – samtlige meddommere – mente at risikoen for nye alvorlige lovbrudd etter endt soning vil være så høy at tidsbestemt straff ikke gir tilstrekkelig samfunnsvern. Mindretallet – de to fagdommerne – kom til at grunnvilkåret ikke var oppfylt. Etter deres syn fremsto det for usikkert om det etter løslatelse er fare for at A vil begå nye voldslovbrudd.
- (8) A har anket til Høyesterett over lovanvendelsen under skyldspørsmålet og saksbehandlingen, subsidiært straffutmålingen. Han krevde opprinnelig også ny behandling av de sivile kravene. Høyesteretts ankeutvalg traff 19. oktober 2023 beslutning med slik slutning:
- «Anken over straffedommen tillates fremmet til behandling i Høyesterett for straffutmålingen. For øvrig tillates ikke anken over straffedommen fremmet.
- Det gis samtykke til ny behandling av erstatningskravene i straffesaken for Høyesterett.»
- (9) A trakk senere kravet om ny behandling av de sivile kravene, og ankesaken ble hevet for denne delen av saken. De etterlatte og den fornærmede F hadde da krevd ny behandling av oppreisningskravene. Ankeutvalget ga samtykke til behandling av kravene i beslutning 11. desember 2023.

Mitt syn på saken

Saksforholdet

- (10) A er født og oppvokst i Libya. Han kom i 2011 til Norge sammen med mor og to brødre, og familien fikk etter hvert oppholdstillatelse og norsk statsborgerskap. A fullførte bachelorgrad som dataingeniør i 2018, men lyktes ikke med å komme i arbeid etter endt

utdanning. Han har levd av stønad fra NAV og noe økonomisk støtte fra familien. Fra rundt 2013 utviklet han psykisk sykdom.

- (11) Lagmannsretten har lagt til grunn at A hadde et anstrengt forhold til NAV. Etter hans syn fikk han ikke den støtten han hadde krav på, og han mente at NAV ikke gjorde nok for å hjelpe ham med å komme i arbeid. I perioden 2018–2019 hadde han korrespondanse med NAV med ønske om bistand til å få fastslått farskapet til et angivelig barn født i 2015. NAV avviste saken i 2019 på grunn av manglende opplysninger om barnet. A henvendte seg også til politiet og til advokat for å få fastslått farskapet. Det er på det rene at det påståtte barnet ikke eksisterer. A hadde en vrangforestilling om farskapet.
- (12) F var fra begynnelsen av 2020 saksbehandler for A ved NAV Årstad. Fra august 2021 overtok G som Fs avdelingsleder.
- (13) A tok kontakt med NAV Årstad i slutten av august 2021 med ønske om en samtale. Han presiserte at han ønsket å snakke med den tidligere avdelingslederen, som da hadde sluttet. Fordi den tidligere avdelingslederen hadde bestemt at det burde være to personer til stede i møter med A, tok F kontakt med G. G sendte tekstmelding til A om at det var satt opp time ved NAV Årstad 20. september 2021 kl. 10.00. Det ble opplyst at både G og F ville være til stede.
- (14) Av lagmannsrettens dom fremgår at A kjøpte en kokkekniv tirsdag 14. september 2021. Kniven er 31 cm lang og har et 19 cm langt, spisst knivblad. Lagmannsretten har funnet bevist at A fra dette tidspunktet hadde en plan om å drepe F og G.
- (15) A kom til NAV Årstad rundt ti minutter før det avtalte møtetidspunktet. Han registrerte seg, tok utskrift av noen papirer, la disse i sekken han hadde med og satte seg og ventet. Lagmannsretten har uttalt dette om det videre hendelsesforløpet:

«F og G passerte tiltalte og gikk inn på samtalerommet et par minutter før avtalt møtetidspunkt. Samtalerommet ligger i direkte tilknytning til mottaket, med delvis innsyn fra mottaksområdet. F hentet tiltalte og viste ham veien til samtalerommet ca. kl. 10:00.

Samtalerommet hadde to dører inn til hver side av to bord i midten, med stoler på hver side. Tiltalte ble vist inn døren til venstre, og F gikk inn døren til høyre. G presenterte seg. I rommet var et bord plassert inn mot ytterveggen/vinduene i rommet, slik at det var passasje mellom bordet og veggen/dørene som vendte mot mottaket. Tiltalte satte seg på venstre siden av bordet, mens G og F satte seg på høyre side, sett fra mottaket. G satt nærmest vinduet, og F nærmest døren, rett overfor tiltalte.

Lagmannsretten finner bevist at tiltalte straks etter tok opp papirer og kniven som han hadde kjøpt seks dager tidligere. Han sa ingen ting. F oppfattet det slik at han ventet et øyeblikk på en reaksjon, og at blikket hans var iskaldt og mørkt. Han gikk umiddelbart til angrep og stakk F bl.a. to ganger i øvre del av ryggen. G grep da inn slik at de fikk skubbet tiltalte bort. F greide å flykte ut døren. Tiltalte løp etter og hugget etter henne, uten å treffe. F skrek så høyt hun kunne at de trengte hjelp og at 'det er kniv'. De som befant seg i mottaket, trakk seg unna. Tiltalte gikk til angrep på G, og stakk henne gjentatte ganger. G forsøkte å verge seg slik at hun ble påført flere kutt i armene og i venstre hånd. Hun falt på et tidspunkt i gulvet og ble liggende. Tiltalte fortsatte å hugge henne i kroppen og hodet med stor kraft og intensitet. Mens dette pågikk, gikk F frem og tilbake utenfor mellom dørene til samtalerommet, og så hva som skjedde

innenfor. Hun gikk også inn igjen i samtalerommet og forsøkte å få tiltalte til å stoppe. Først da tiltalte hadde gjort seg ferdig, løp F bort fra samtalerommet, og ble tatt hånd om av en kollega som hjalp henne inn i sikker sone. Tiltalte kom samtidig ut av samtalerommet og ble stående rolig med kniven i hånden. Han sa 'jeg er ferdig', 'de tok barna mine', eller tilsvarende.»

- (16) G ble påført i alt 47 stikk- og skjæreskader. Sju av skadene – skader med stikkanaler inn i livpulsårer, hjerte/lufrør og lunge – var hver for seg dødelige. Seks andre kunne ført til døden uten rask behandling. Dødsårsaken var skadene i bryst- og bukhulen.
- (17) A påførte F to stikksår i øvre del av ryggen, gjennom hud, underhud, brystvegg og inn i lungesekkene. Stikkene var millimetre fra å skade lungene, og lagmannsretten har lagt til grunn at bare rene tilfeldigheter gjorde at knivstikkene ikke påførte F livstruende skader. Hun ble også påført et overfladisk sår på utsiden av høyre bryst og et skjæresår.

Reaksjonsfastsettelsen

Lengden på en eventuell fengselsstraff

- (18) For straffekravets del er det sentrale spørsmålet om vilkårene for å idømme forvaring er oppfylt. De lovbrudd A nå er dømt for, står sentralt i vurderingen. Jeg ser derfor først på disse og hvilken fengselsstraff som er riktig hvis forvaring ikke idømmes. Partene er for Høyesterett enige om at lovbruddene kvalifiserer til fengsel i 21 år.
- (19) Jeg tar i tråd med prinsippet i straffeloven § 79 første ledd bokstav a utgangspunkt i *drapshandlingen*, jf. tiltalen post I. Etter straffeloven § 275 er strafferammen for forsettlig drap fengsel fra 8 inntil 21 år. I Prop. 97 L (2009–2010) punkt 6.5.2 side 38 tok departementet til orde for en heving av straffen for «ordinære» drap og uttalte at fengselsstraffen ikke burde være kortere enn tolv år. Departementet la også til grunn at det burde skje en tilsvarende heving av nivået for drap hvor det gjør seg gjeldende skjerpene omstendigheter.
- (20) I dommen inntatt i Rt-2014-268 bygget Høyesterett på at straffen for overtredelse av straffeloven 1902 § 233 andre ledd «normalt [vil] være fra 15–16 års fengsel og oppover», jf. avsnitt 17. Dette må gjelde tilsvarende for drap under særlig skjerpene omstendigheter etter gjeldende straffelov § 275. Straffen ble satt til fengsel i 17 år for et brutalt drap hvor offeret ble hengt i en lastestropp etter å ha blitt utsatt for gjentatt og langvarig vold. Jeg viser også til HR-2017-290-A, som gjaldt drap ved kvelning, hending og bruk av kniv begått av en 15-åring. I avsnitt 38 uttaler førstvoterende at straffen for en voksen person ville vært fengsel i omkring 18 år.
- (21) Jeg er enig med lagmannsretten i at drapet på G isolert sett kvalifiserer til fengsel i 18 år. Det er begått på en svært brutal måte, jf. straffeloven § 77 bokstav d. Drapet var planlagt, jf. § 77 bokstav e, og A handlet med hensiktsforsett. Det er også skjerpene at drapet har rammet en ansatt i NAV. Her viser jeg til Rt-2015-788, hvor førstvoterende i avsnitt 14 uttaler at ansatte i NAV har et særlig behov for vern. Jeg finner ingen formildende omstendigheter.
- (22) A er også dømt for *drapsforsøk*, jf. tiltalens post II. Forsøk straffes normalt mildere enn fullbyrdet lovbrudd, se HR-2019-714-A avsnitt 11. Det er ikke fastsatt noen normalstraff

for drapsforsøk. Av avsnitt 13 og 14 i den samme dommen fremgår at det må foretas en konkret vurdering hvor det blant annet tas hensyn til om forsøket omfatter fullbyrdelse av handlinger som kunne vært straffet etter andre bestemmelser. Hvis drapsforsøket har ført til alvorlig kroppsskade, må dette tillegges betydelig vekt.

- (23) Jeg finner en viss veiledning i Rt-2012-1095. Straffen for blant annet forsøk på overlagt drap ble i dommen satt til fengsel i ni år. Drapsforsøket var «det styrende elementet ved straffutmålingen», se avsnitt 14.
- (24) For drapsforsøket foreligger de samme skjerpene omstendighetene som for drapet. Videre var det som nevnt bare tilfeldigheter som gjorde at F ikke ble drept, og hun ble vitne til drapet av en nær kollega. Lagmannsretten har konstatert at hun er påført alvorlig psykisk skade. Hun har fått diagnosen posttraumatisk stresslidelse, har ikke kommet tilbake i arbeid etter hendelsen og har søvnvansker og forhøyet beredskap. Jeg er enig med lagmannsretten i at drapsforsøket isolert sett kvalifiserer til fengsel i ni år.
- (25) Etter dette finner jeg det ikke tvilsomt at fengsel i 21 år er en riktig tidsbestemt straff for lovbruddene samlet sett, jf. straffeloven § 79 første ledd bokstav a. Spørsmålet er om A i stedet bør dømmes til forvaring.

Forvaring – utgangspunkter

- (26) Vilkårene for forvaring fremgår av straffeloven § 40. Første og andre ledd har denne ordlyden:
- «Når fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet, kan forvaring i anstalt under kriminalomsorgen idømmes når lovbrøtteren finnes skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå et voldslovbrudd, et seksuallovbrudd, en frihetsberøvelse, en ildspåsettelse eller et annet lovbrudd som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare og vilkårene i annet eller tredje ledd er oppfylt. Er siktede under 18 år, kan forvaring ikke idømmes, med mindre det foreligger helt ekstraordinære omstendigheter.
- Var lovbruddet av alvorlig art, må det være en nærliggende fare for at lovbrøtteren på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i første ledd.»
- (27) Det er på det rene at A både har begått og forsøkt å begå voldslovbrudd som nevnt i første ledd. Lovbruddene er videre av «alvorlig art», jf. andre ledd. Tredje ledd, som gjelder mindre alvorlige lovbrudd, har da ingen betydning i denne saken.
- (28) Fjerde ledd angir momenter for vurderingen av fare for tilbakefall. Her heter det:
- «Ved vurderingen av faren for tilbakefall etter annet og tredje ledd skal det legges vekt på det begåtte lovbruddet sammenholdt særlig med lovbrøtteren sin atferd og sosiale og personlige funksjonsevne. For saker som nevnt i annet ledd skal det særlig legges vekt på om lovbrøtteren tidligere har begått eller forsøkt å begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i første ledd.»
- (29) For å idømme forvaring i saken her, må altså to vilkår være oppfylt. Det må være

«en nærliggende fare for at lovbrysteren på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i første ledd». Dessuten må det legges til grunn at fengselsstraff ikke vil være tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet – samfunnsvernet.

- (30) Før jeg går nærmere inn på disse vilkårene, nevner jeg at formålet med forvaring ikke er å ramme de mest alvorlige lovbruddene med en særlig streng straff. Forvaring er «en særforholdsregel overfor spesielt farlige lovbrytere for å beskytte samfunnet mot at de begår nye farlige forbrytelser i fremtiden», se Rt-2007-1056 *NOKAS* avsnitt 110.

Forvaring – farevilkåret

- (31) Jeg ser først på vilkåret i straffeloven § 40 andre ledd om at det må være en «nærliggende fare» for at A igjen vil begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i første ledd.
- (32) Vilkåret er omtalt i flere dommer, blant annet HR-2020-1218-A. I avsnitt 18 uttaler førstvoterende at faren på domstidspunktet må være «reell og kvalifisert». Hun slår videre fast at kravet til faregraden kan variere etter alvoret i de straffbare handlingene som er begått, og etter hvor alvorlige fremtidige lovbrudd det er fare for. Dersom en tiltalt ikke tidligere er dømt for lignende lovbrudd av alvorlig art, «stilles det særlige krav til sannsynlighetsvurderingen», se HR-2021-1963-A avsnitt 17 med videre henvisning. Vurderingen av faren for gjentakelse må ta utgangspunkt i momentene nevnt i § 40 fjerde ledd, som jeg har sitert.
- (33) Jeg har allerede redegjort for *de begåtte lovbruddene*. Det er tale om planlagte og svært brutale handlinger. Både drapet og drapsforsøket er begått med stor intensitet og et fast hensiktsforsett. Her viser jeg særlig til antallet stikkskader mot vitale organer. Handlingene har fremkalt store lidelser for to ofre. Jeg minner om at det bare var tilfeldigheter som gjorde at ikke også F ble drept. Karakteren av handlingene er et tungtveiende argument for at det i dag er reell og kvalifisert fare for at A igjen vil begå alvorlige voldslovbrudd.
- (34) Ved vurderingen av tilbakefallsfaren skal det særlig legges vekt på om A *tidligere har begått eller forsøkt å begå et alvorlig lovbrudd* som nevnt i § 40 første ledd. Han er ikke dømt for slike lovbrudd, men det er heller ikke et vilkår. Det er tilstrekkelig at det er ført bevis for lovbruddet. Beviskravet er det samme som for skyldspørsmålet, se Rt-2004-209 avsnitt 14.
- (35) I juni 2015 ble A siktet for trusler med kniv, jf. straffeloven 1902 § 227. Saken ble i 2017 henlagt på grunn av bevisets stilling. Lagmannsretten har funnet dette hendelsesforløpet bevist:

«Lagmannsretten finner bevist at tiltalte 8. juni 2015 utenfor studentboligene på Fantoft i Bergen, uten noen foranledning truet H og hennes venninne med en 30 cm. lang kjøkkenkniv, med 15 cm. langt knivblad. Han rettet kniven mot dem og sa ‘ring til politiet’. Lagmannsretten legger til grunn at H var svært redd for at han skulle stikke henne med kniven, og at tiltalte forsto dette. H ringte politiet og holdt kontakten, mens tiltalte holdt kniven og hadde et fast blikk mot venninnene. H var redd for at tiltalte skulle angripe dem dersom hun gjorde noe feil. De ble sittende slik til politiet kom. Da sa tiltalte ‘dere kan gå’.»

- (36) A ble etter hendelsen vurdert ved Bergen legevakt og frivillig innlagt på Sandviken sykehus på grunn av krisereaksjon og mistanke om psykotiske symptomer.
- (37) Etter straffeloven § 40 fjerde ledd skal det altså særlig legges vekt på om lovbrysteren tidligere har begått et alvorlig lovbrudd som nevnt i første ledd. Trusler er lovbrudd som kan krenke «andres liv, helse eller frihet», og som dermed etter sin art kan gi grunnlag for forvaring etter straffeloven § 40 første ledd. Men det er bare de alvorlige tilfellene av trusler som omfattes av andre ledd, samtidig som fjerde ledd slår fast at det bare er alvorlige lovbrudd som *særlig* skal vektlegges.
- (38) Jeg viser her til at § 40 viderefører straffeloven 1902 § 39 c uten realitetsendringer. I de spesielle merknadene til § 39 c i Ot.prp. nr. 87 (1993–1994) side 111 uttaler departementet dette:
- «Nr 1 omfatter også andre alvorlige forbrytelser som har krenket eller utsatt for fare andres liv, helse eller frihet. ... Alvorlige trusler (§ 227) hører også med til denne gruppen. Når det gjelder trusler, vil det vanligvis ikke være tilstrekkelig at trusselen ble oppfattet som alvorlig, og at det foreligger en overtredelse av § 227. Det må også bevises at trusselen – som må være av kvalifisert art – var alvorlig ment. I dette ligger at det må være overveiende sannsynlig at den som framsatte trusselen, ville ha realisert den dersom visse, rimelig nærliggende forutsetninger var oppfylt. At bare trusler av kvalifisert karakter rammes, følger av forvaringens formål. Det er de særlig farlige volds- og voldspregete forbrytelser samfunnet skal beskyttes mot.»
- (39) I lys av denne forarbeidsuttalelsen kan det reises spørsmål ved lagmannsrettens konklusjon om at trusselepisoden var et «alvorlig lovbrudd» som det særlig skal legges vekt på etter straffeloven § 40 fjerde ledd. Jeg bemerker at lagmannsretten under henvisning til Rt-2006-1137 ikke har funnet det avgjørende om truslene var alvorlig ment. Dommen gjaldt imidlertid tvungent psykisk helsevern etter straffeloven 1902 § 39. For denne særreaksjonen gir forarbeidene andre signaler enn for forvaring etter § 39 c.
- (40) A truet med kniv, noe som i utgangspunktet er alvorlig. H ble «svært redd» og må ha oppfattet truslene som reelle. Men lagmannsrettens dom gir svært begrenset informasjon om hendelsen og hva som skjedde mens de ventet på politiet. Det er på det rene at A ba de to kvinnene om å ringe til politiet. Dette kan tyde på at truslene mer var et slags rop om hjelp enn alvorlig ment. På grunn av den usikkerheten som foreligger, viker jeg tilbake for å anse trusselepisoden som et alvorlig lovbrudd som det særlig skal legges vekt på etter § 40 fjerde ledd. Men jeg ser det slik at forholdet uansett har vekt i den samlede vurderingen av om farevilkåret er oppfylt, jf. formuleringen «lovbryterens atferd». Jeg peker her på at hendelsen har fellestrekk med lovbruddene A nå dømmes for gjennom bruk av en lignende kniv.
- (41) Også lovbrysterens «*atferd og sosiale og personlige funksjonsevne*» skal etter § 40 fjerde ledd trekkes inn i farevurderingen. Truslene i 2015 faller som nevnt inn under atferdsalternativet. Jeg nevner også at A i 2018 vedtok et forelegg for kroppskrenkelse og skadeverk. Forholdene i 2018 har liten vekt ved farevurderingen.
- (42) Ved vurderingen av den sosiale og personlige funksjonsevnen er det naturlig å ta utgangspunkt i de sakkyndige vurderingene, som er oppsummert i lagmannsrettens dom. De sakkyndige stilte opprinnelig diagnosene F20.6 Enkel schizofreni og

F22.0 Vrangforestillingslidelse. Den sistnevnte diagnosen var knyttet til As oppfatning om å være far til et barn, og denne diagnosen ble ikke opprettholdt for lagmannsretten.

- (43) I sin vurdering har de sakkyndige benyttet HCR-20, som er et redskap for utredning av voldsrisiko. Redskapet bygger på forskning om ulike faktorer som er statistisk korrelert med vold. Etter de sakkyndiges syn er de historiske faktorene «tidligere problemer med vold», «tidligere problemer med relasjoner», «tidligere problemer med arbeid og utdanning» og «tidligere alvorlig psykisk lidelse» til stede. Tidligere problemer med vold og tidligere alvorlig psykisk lidelse anses mest relevant. De sakkyndige beskriver klare symptomer på alvorlig psykisk lidelse og problemer med ustabilitet, men har ikke funnet holdepunkter for voldsforestillinger eller -intensjoner. De har oppsummert sin strukturerte kliniske risikovurdering slik:

«Samlet sett finner de sakkyndige at noen risikofaktorer er til stede og med høy relevans. Disse er i hovedsak forbundet med hans psykiske lidelser. Han har alvorlig psykisk lidelse som han pr i dag ikke mottar behandling for, og han vurderes til ikke å ha innsikt i denne. Det må imidlertid bemerkes at de sakkyndige ikke kan ta stilling til noen årsakssammenheng mellom lidelsen og de påklagede handlinger. På denne bakgrunn finner de sakkyndige det vanskelig å gjøre en vurdering av mulige fremtidige scenarier.»

- (44) Lagmannsrettens sammenfatning av de sakkyndiges prognostiske vurdering fremstår dekkende:

«Sammenfattet vurderer de sakkyndige at tiltalte tilhører en gruppe med langvarige og fastlåste negative symptomer med moderat funksjonssvikt. Forutsetningen for en optimal prognose vurderes å være adekvat psykiatrisk behandling, inklusive antipsykotisk medikasjon. En langvarig tett oppfølging av spesialisthelsetjenesten og kommunen støtte, og omsorg vil også være nødvendig.»

- (45) Jeg oppfatter dette slik at domfeltes sosiale og personlige funksjonsevne i dag medfører risiko for nye alvorlige lovbrudd. Fremover i tid er dette mer usikkert, noe jeg kommer tilbake til.
- (46) Samlet sett finner jeg det klart at det nå er en reell og kvalifisert fare for at A på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i straffeloven § 40 første ledd. Jeg legger i likhet med lagmannsretten særlig vekt på karakteren av de lovbruddene han er dømt for. Men jeg finner støtte for konklusjonen også i As sosiale og personlige funksjonsevne, samtidig som trusselepisoden i 2015 trekker i samme retning.

Forvaring – grunnvilkåret om samfunnsvern

- (47) Forvaring kan bare idømmes dersom fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet, jf. straffeloven § 40 første ledd.
- (48) Ved vurderingen av dette vilkåret skal det tas utgangspunkt i at straffen sones fullt ut. I motsetning til etter andre ledd kreves det ikke at faren for nye alvorlige lovbrudd etter endt soning skal være «nærliggende». Jo lengre den alternative tidsbestemte straffen er, desto vanskeligere blir bedømmelsen av gjentakelsesfaren. Jeg viser til HR-2020-976-A avsnitt 57 og HR-2020-1218-A avsnitt 53.

- (49) Vurderingsmomentene er langt på vei de samme som ved farevurderingen etter andre ledd, men perspektivet er altså situasjonen ved løslatelse etter full soning av den alternative fengselsstraffen. I tillegg legges det vekt på om fengselsstraff tidligere er forsøkt som virkemiddel, se Rt-2007-1056 *NOKAS* avsnitt 134 og HR-2021-1963-A avsnitt 50. Høyesterett har også i flere avgjørelser trukket inn domfeltes alder på handlingstidspunktet og på løslatelsestidspunktet. Som eksempler viser jeg til Rt-2010-1424 avsnitt 26 og Rt-2007-187 avsnitt 29.
- (50) Terskelen for forvaring blir høyere jo lengre den alternative straffen er, se HR-2020-976-A avsnitt 57 og HR-2020-1218-A avsnitt 58. I Ot.prp. nr. 87 (1993–1994) side 86 gir departementet uttrykk for at forvaring i hovedsak vil kunne anvendes der den alternative fengselsstraffen er «fra noen måneder opp til 6–8 år». Departementet tilføyer imidlertid at forvaring også kan tenkes brukt «ved kriminalitet som kvalifiserer til meget lang tidsbegrenset straff», se også Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 286. Som nevnt i HR-2020-1218-A avsnitt 57 forutsetter også endringen i straffeloven § 43 første ledd ved lov 19. juni 2015 nr. 65 at forvaring kan anvendes der alternativet er en lang ubetinget fengselsstraff. Tidsrammen for forvaring og øvre grense for minstetid ble da hevet.
- (51) I dommen inntatt i Rt-2003-1778 satte Høyesterett straffen til forvaring med en tidsramme på 21 år. Domfellelsen gjaldt et brutalt drap, men også andre forhold – som blant annet mishandling av lik og narkotikalovbrudd. Den 42 år gamle gjerningsmannen var domfelt tolv ganger tidligere, herunder for et knivdrap under særdeles skjerpene omstendigheter, se avsnitt 8. Han var rusmisbruker og hadde en dyssosial personlighetsforstyrrelse, jf. avsnitt 14 og 16. I avsnitt 19 uttaler førstvoterende:
- «Hensett til at alternativet til forvaring er en så lang tidsbestemt fengselsstraff, skal det etter min mening meget til for å legge til grunn at tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å beskytte samfunnet mot den fare den domfelte på domstidspunktet representerer. I denne spesielle saken er jeg likevel kommet til at grunnvilkåret er oppfylt. Dette har grunnlag i gjentakelsessituasjonen sett i sammenheng med domfeltes personlighet og den dystre prognosen som foreligger.»
- (52) Også i Rt-2005-284 avsnitt 22, Rt-2006-641 avsnitt 12 og Rt-2007-183 avsnitt 22 heter det at det skal mye til for å legge til grunn at tidsbestemt straff ikke er tilstrekkelig når alternativet til forvaring er en svært lang fengselsstraff. Dommen i Rt-2007-187 bekrefter at terskelen for forvaring ligger høyt ved lange alternative fengselsstraffer. Straffen for ett drap og to drapsforsøk i løpet av en periode på to–tre timer ble satt til fengsel i 17 år. Til tross for flere tidligere domfellelser, psykiske problemer og rusmisbruk var det ikke grunnlag for forvaring. Høyesterett la blant annet vekt på mulighetene for behandling og på at selve aldringsprosessen ville kunne bidra til å svekke domfeltes farlighet.
- (53) I Rt-2007-1056 *NOKAS* ble forvaring idømt for to av de tiltalte, selv om de alternative fengselsstraffene var lange. Tidsrammen ble satt til 16 år, se avsnitt 161 og 204. For begge de domfelte ble det lagt vekt på flere tidligere domfellelser for alvorlige forhold.
- (54) For å idømme forvaring skal det etter dette mer til enn at handlingene kvalifiserer for fengsel i 21 år. I alle saker hvor Høyesterett har idømt forvaring ved lange alternative fengselsstraffer, har det foreligget tunge tilleggsargumenter. Forvaring kan særlig være aktuelt hvor lovbrøyteren har flere tidligere domfellelser for alvorlige forhold.

- (55) På denne bakgrunn går jeg over til *den konkrete vurderingen*. Vurderingstemaet er faren for nye alvorlige lovbrudd i 2042, når den alternative fengselsstraffen er sonet fullt ut.
- (56) Jeg tar utgangspunkt i de lovbruddene jeg har beskrevet og den gjentakelsesfaren som foreligger i dag. Drapet og drapsforsøket har gjennom brutaliteten, intensiteten og planmessigheten en karakter som indikerer fare for nye alvorlige lovbrudd også i et lengre tidsperspektiv. I samme retning trekker at det ikke er påvist noe klart motiv, ut over «frustrasjon over NAV» og misnøye med oppfølgingen.
- (57) A lider av enkel schizofreni og hadde på handlingstidspunktet også vrangforestillinger. De sakkyndige har kommet til at handlingene ikke har blitt styrt av formelle tankeforstyrrelser, men har uttrykt usikkerhet. De har ikke tatt stilling til om As lidelse har forårsaket lovbruddene. Denne usikkerheten gjør det vanskelig å trekke noen entydige konklusjoner om faren for nye lovbrudd etter endt soning. Hvis et lovbrudd skyldes psykisk sykdom som kan behandles, er det nærliggende å anta at faren for gjentakelse vil bli redusert på sikt. Det motsatte er tilfellet hvis det ikke er utsikter til bedring av den medisinske tilstanden.
- (58) Jeg har imidlertid festet meg ved at A i liten grad har blitt behandlet for sin lidelse. Dokumentasjonen i saken gir visse holdepunkter for at adekvat psykiatrisk behandling, inkludert antipsykotisk medikasjon, vil kunne gi en bedring. Det samme gjelder tett oppfølging fra spesialisthelsetjeneste og kommune. Selv om drapet og drapsforsøket ikke kan knyttes direkte opp mot psykisk sykdom, er det grunn til å tro at et slikt regime vil kunne redusere faren for nye alvorlige lovbrudd. A har ingen personlighetsforstyrrelse som kan utløse slike lovbrudd. Tilsvarende har han ikke en rusavhengighet som kan øke risikoen for gjentakelse.
- (59) Etter mitt syn har det betydelig vekt at A ikke tidligere er dømt for alvorlige lovbrudd. En side av dette er at han – ut over trusselepisoden i 2015 – ikke har en historikk som kan underbygge at han igjen vil begå slike lovbrudd etter endt soning i 2042. Jeg minner om at flere domfellelser for alvorlige forhold har vært en bærende del av begrunnelsen når Høyesterett har idømt forvaring ved lange alternative fengselsstraffer. En annen side er at han ikke har sonet fengselsstraff og dermed ikke har fått noen korreksjon gjennom en slik reaksjon.
- (60) Jeg legger også en viss vekt på at A vil være 60 år etter endt soning i 2042. Høy alder ved løslatelse har særlig relevans ved seksuallovbrudd, men kan være et poeng også ved voldslovbrudd. Selve aldringsprosessen kan bidra til å svekke domfeltes farlighet, se til illustrasjon Rt-2007-187 avsnitt 29. Også den avgjørelsen gjaldt som nevnt straffutmåling for drap og drapsforsøk.
- (61) Med dette vender jeg tilbake til utgangspunktet for vurderingen av grunnvilkåret om samfunnsvern i straffeloven § 40 første ledd: Det er en høy terskel for bruk av forvaring ved lange alternative fengselsstraffer. Jo lengre den alternative tidsbestemte straffen er, desto vanskeligere blir bedømmelsen. En vurdering av situasjonen 18–19 år frem i tid vil alltid være svært usikker. I dette tilfellet er det etter mitt syn bare karakteren av de lovbruddene A nå er dømt for, som med noen tyngde trekker i retning av at en tidsbestemt straff ikke vil gi tilstrekkelig samfunnsvern. De tilleggsmomentene som i tidligere saker har begrunnet forvaring opp mot den maksimale tidsrammen, er ikke til stede. Jeg legger særlig vekt på at A ikke tidligere er domfelt for alvorlige lovbrudd.

- (62) Den usikkerheten som foreligger i saken, kan etter mitt syn ikke begrunne forvaring. Jeg ser det slik at det må kreves klarere holdepunkter for at tidsbestemt straff ikke gir tilstrekkelig samfunnsvern.
- (63) Min konklusjon er etter dette at grunnvilkåret om samfunnsvern i § 40 første ledd ikke er oppfylt. Forvaring kan da ikke idømmes, og straffen må settes til fengsel i 21 år.

Oppreisningskravene

Utgangspunkt og problemstilling

- (64) Lagmannsretten har tilkjent oppreisning med 350 000 kroner til hver av de etterlatte etter drapsofferet G og 300 000 kroner til den fornærmede F. Bistandsadvokaten har krevd høyere oppreisningsbeløp, mens forsvarer har akseptert lagmannsrettens utmåling.
- (65) Skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd gir grunnlag for på visse vilkår å pålegge skadevolder å betale oppreisning til skadelidte, herunder fornærmede etter straffbare handlinger. Etter siste ledd kan den som forsettlig eller grovt uaktsomt «har voldt en annens død», pålegges å betale oppreisning til etterlatte. Utgangspunktet er at oppreisningen utmåles konkret, men for enkelte lovbrudd – herunder for forsettlig drap – er det fastsatt normerte beløp.
- (66) Spørsmålet i vår sak er om det normerte oppreisningsbeløpet til etterlatte etter forsettlig drap bør økes som følge av at straffnivået for drap er hevet. Det skal videre tas stilling til om påslaget ved særdeles skjerpene omstendigheter også bør normeres, og det må foretas en konkret utmåling både for de etterlatte og den fornærmede.
- (67) Jeg ser først på de normerte nivåene ved visse lovbrudd.

Normerte oppreisningsbeløp ved visse lovbrudd

- (68) I HR-2023-2361-A avsnitt 37 følger redegjør førstvoterende for de normerte oppreisningsbeløpene for visse lovbrudd. Frem til de senere årene har slik normering skjedd ved angivelse av et bestemt kronebeløp. I nyere avgjørelser er normalerstatningen i stedet knyttet til folketrygdens grunnbeløp (G). På denne måten vil det normerte nivået til enhver tid gjenspeile den allmenne lønns- og velstandsutviklingen i samfunnet. Jeg viser til fremstillingen i 2023-dommen og fremhever her det jeg mener er mest sentralt i vår sammenheng:
- (69) Oppreisning til etterlatte foreldre ved *forsettlig drap* ble i Rt-2001-274 satt til 120 000 kroner, se side 279. Da dommen ble avsagt, tilsvarte dette rundt 2,5 G. I Rt-2010-1203 avsnitt 44 slo Høyesterett fast at det ikke var grunnlag for å differensiere mellom ulike grupper etterlatte. Det normerte oppreisningsbeløpet ble økt til 200 000 kroner, se avsnitt 49. Beløpet tilsvarte i overkant av 2,5 G. Begrunnelsen var endringen i pengeverdien siden 2001, jf. avsnitt 47.
- (70) Ved HR-2023-2361-A knyttet Høyesterett for første gang oppreisningen til etterlatte etter forsettlig drap til folketrygdens grunnbeløp. Høyesterett tok utgangspunkt i normeringen i

Rt-2010-1203 på noe over 2,5 G og stadfestet lagmannsrettens utmåling på 280 000 kroner. Av prosessuelle årsaker kunne det ikke fastsettes et høyere beløp, og Høyesterett tok derfor ikke stilling til om nivået burde heves ut over 2,5 G som følge av straffskjerpelsen for drap.

- (71) Oppreisningen er normert også ved *grovt uaktsomt drap*. I Rt-2006-61 avsnitt 21 ble normen satt til 75 000 kroner – rundt 1,2 G. Førstvoterende uttaler at oppreisningen til etterlatte må ligge lavere ved grovt uaktsomt drap enn ved forsettlig drap. Han fremhever at det er den ulike skyldgraden som er avgjørende for subsumsjonen, og fortsetter slik:
- «Og det har stor betydning for strafferamme og normalt for den konkrete straffutmåling om et drap er forsettlig eller uaktsomt. Dette må også få følger for oppreisningsbeløpene.»
- (72) Den normerte oppreisningen for grovt uaktsomt drap ble økt til 125 000 kroner i Rt-2014-892, noe som tilsvarte i underkant av 1,5 G. Begrunnelsen var at normen for forsettlig drap var økt, og at det burde skje en tilsvarende heving av nivået også for uaktsomme drap. Nivået på 1,5 G ble stadfestet i HR-2023-1035-A, hvor de etterlatte ble tilkjent 180 000 kroner hver i oppreisning. Det ble argumentert for et høyere nivå ut fra hevingen av straffenivået for drap i 2010. Dette ble avvist med den begrunnelse at den strafferettslige utviklingen gjaldt forsettlig drap, ikke uaktsomme drap, se avsnitt 31 og 32.
- (73) For *forsettlig voldtekt til samleie* ble normaloppreisningen satt til 30 000 kroner i Rt-1988-532, se side 538. Dette tilsvarte rundt 1 G. Ved avgjørelsen i Rt-2003-1580 ble normen økt til 100 000 kroner. Noe av økningen skulle fange opp fallet i pengeverdien, men det var først og fremst tale om en reell økning av nivået. Førstvoterende viste til økt kunnskap om skadevirkningene av voldtekt og til straffskjerpelsen som hadde skjedd fra midten av 1990-tallet, se avsnitt 36. Normbeløpet tilsvarte rundt 1,75 G.
- (74) Den veiledende normen for oppreisning ved forsettlig voldtekt ble hevet til 150 000 kroner ved dommen i Rt-2011-743. En mindre del skyldtes fallet i pengeverdi, se avsnitt 18. Førstvoterende viste for øvrig til at synet på straffverdigheten hadde vært i forandring, og at det ved lovendring i 2010 fant sted en markert skjerpelse av straffen. Han ga uttrykk for at den strafferettslige utviklingen også måtte avspeile seg i oppreisningsnivået. Beløpet på 150 000 kroner tilsvarte i underkant av 2 G. I HR-2022-980-A ble normen oppjustert på grunn av endring i pengeverdien og den økonomiske utviklingen etter 2011, se avsnitt 45. Normalerstatningen ble knyttet til grunnbeløpet og satt til 2 G.
- (75) I Rt-2006-961 ble oppreisningen for *grovt uaktsom voldtekt* normert til 60 000 kroner, noe som da tilsvarte 60 prosent av normerstatningen for forsettlig voldtekt. Høyesterett fant det riktig å differensiere ut fra skyldgraden, se avsnitt 13. I avsnitt 15 uttaler førstvoterende at «straffenivået vil kunne være retningsgivende for nivået for oppreisning». Den normerte oppreisningen for grovt uaktsom voldtekt ble økt til 90 000 kroner i Rt-2012-201, jf. avsnitt 22. Dette tilsvarte 60 prosent av oppreisningen for forsettlig voldtekt, som da hadde økt til 150 000 kroner.

Bør nivået for oppreisning til etterlatte ved forsettlig drap heves?

- (76) Lagmannsretten tok ved fastsettelsen av oppreisningen til de etterlatte i vår sak utgangspunkt i et normert nivå på 2,5 G, altså det samme nivået som er lagt til grunn i Høyesteretts praksis. Spørsmålet er om nivået bør heves på grunn av at straffen for forsettlig drap er skjerpet siden år 2000, slik bistandsadvokaten har tatt til orde for.
- (77) Fremstillingen så langt har vist at oppreisningsnivået ved forsettlig drap har ligget fast på rundt 2,5 G siden 2001. Samtidig er det på det rene at det siden den gang har skjedd en betydelig straffskjerpelse. I Prop. 97 L (2009–2010) side 37–38 uttaler departementet at det alminnelige straffenivået for drap lå «i området 7 til 8 år fengsel» i 1990, og at det lå «noe høyere rundt år 2000». Avgjørelsen i Rt-2000-2040 bekrefter dette nivået. Samme sted i proposisjonen uttaler departementet at fengselsstraffen for «ordinære drap», som da lå rundt ti år, i utgangspunktet ikke bør settes under tolv år. Dette er fulgt opp i rettspraksis. Utviklingen har vært tilsvarende for drapene hvor det foreligger særlig skjerpene omstendigheter.
- (78) Oppreisningsnivået ved voldtekt har fulgt straffenivået, og Høyesterett har ved hevingen vist til et endret syn på straffverdigheten og til de straffskjerpelsene som har funnet sted. I Rt-2011-743 avsnitt 18 ga førstvoterende generelt uttrykk for at den strafferettslige utviklingen også måtte avspeile seg i oppreisningsnivået. Straffenivået ble som nevnt også trukket inn i begrunnelsen da oppreisningsnivået ved grovt uaktsomt drap ble normert i Rt-2006-61. Det er ikke lett å se grunner til å vurdere oppreisningsnivået ved forsettlig drap annerledes.
- (79) Riktignok er økningen i straffenivået for voldtekt også begrunnet med økt kunnskap om skadevirkningene ved slike handlinger. Dette er ikke på samme måte en begrunnelse for straffskjerpelsen som har skjedd for drap. Etter mitt syn er det likevel nærliggende at utviklingen i straffenivået bør få betydning for oppreisningsnivået også ved forsettlig drap.
- (80) I denne sammenhengen nevner jeg også at det er et visst sammenfall mellom de hensyn som ligger bak henholdsvis oppreisning og straff, noe som kan tilsi at oppreisningsnivået følger straffenivået. På samme måte som straffen skal oppreisning ha en pønalt funksjon. Oppreisningen skal videre gi skadelidte kompensasjon og gi uttrykk for samfunnets misnøye, se Rt-2010-1203 avsnitt 38. Erstatningsnivået skal gjenspeile handlingens objektive grovhet, den utviste skylden og den påførte skaden, jf. Rt-2011-769 avsnitt 28. Kompensasjonshensynet har fått større plass de senere årene, se Rt-2012-1773 avsnitt 23 og 31. Straffen skal på sin side særlig virke individual- og allmennpreventivt. I rettspraksis er prevensjonshensynet trukket frem også i tilknytning til oppreisning, men jeg har vanskelig for å se at oppreisningsnivået kan motvirke alvorlige lovbrudd som i denne saken. Kompensasjonshensynet har ingen plass i strafferetten, og det er altså ikke fullt sammenfall mellom hensynene.
- (81) Oppreisningsnivået for grovt uaktsomt drap er satt ut fra nivået for forsettlig drap. Også ved fastsettelsen av nivået for voldtekt til samleie er det sett hen til oppreisning ved forsettlig drap, og i HR-2023-2361-A avsnitt 44 uttaler førstvoterende at forholdet mellom de to lovbruddene ikke bør endres. En markert heving av nivået for oppreisning ved forsettlig drap vil kunne endre den balansen som er utviklet. Etter mitt syn er ikke dette et avgjørende argument mot heving, men det kan tilsi at nivået ikke løftes for mye.

- (82) Høyesterett har vurdert oppreisningsnivået ved drap etter straffeskjerpelsen i 2010, men uten at det hevede straffenivået har fått konsekvenser for oppreisningens størrelse. Som nevnt skjedde dette i Rt-2010-1203. Jeg forstår det imidlertid slik at Høyesterett da ikke hadde oppfordring til å gå inn på denne problemstillingen. Dette er derfor ikke en avgjørende innvending mot et løft nå.
- (83) Fastsettelsen av nivået må nødvendigvis bli noe skjønnsmessig. Etter en samlet vurdering er jeg kommet til at normalnivået for oppreisning ved forsettlig drap bør heves til 3 G. Med dagens grunnbeløp tilsvarer dette et utgangspunkt på avrundet 350 000 kroner i saken her.

Påslag for særlig skjerpene omstendigheter – den konkrete utmålingen av oppreisningen til de etterlatte

- (84) Partene er enige om at det bør gjøres et påslag i oppreisningen til de etterlatte på grunn av de skjerpene omstendighetene som foreligger. A har akseptert lagmannsrettens påslag på 50 000 kroner, mens bistandsadvokaten på vegne av de etterlatte har argumentert for et høyere beløp. Den prinsipale anførselen fra bistandsadvokaten er at påslaget også bør normeres. Han har argumentert for et påslag på 25 prosent hvor det foreligger særlig skjerpene omstendigheter.
- (85) Normert oppreisning kan fravikes hvis det foreligger særlige grunner, jf. Rt-2012-201 avsnitt 24 med videre henvisning. Det skal imidlertid en god del til, og det må foretas en konkret vurdering av om lovbruddet skiller seg så markert fra normalttilfellet at det er grunnlag for oppjustering. I de tilfellene det er grunnlag for et påslag, vil størrelsen kunne variere. Jeg er på denne bakgrunn ikke enig med bistandsadvokaten i at påslaget er egnet for normering.
- (86) Jeg slutter meg imidlertid til tingrettens og lagmannsrettens argumenter for at det bør gjøres et påslag, og jeg viser til det jeg allerede har sagt om drapshandlingen. Omstendighetene ved handlingen og de omfattende skadene på offeret må ha vært en vesentlig tilleggsbelastning for de etterlatte.
- (87) Lagmannsretten gjorde som nevnt et påslag på 50 000 kroner. Jeg er under noe tvil kommet til at påslaget bør settes til 75 000 kroner ut fra den spesielt brutale og grufulle måten drapet skjedde på. Samlet tilkjennes oppreisning til hver av de etterlatte med 425 000 kroner.

Oppreisningen til den fornærmede ved drapsforsøket

- (88) Ved lagmannsrettens dom ble A pålagt å betale erstatning til F med 300 000 kroner. Han har akseptert utmålingen, mens Fs bistandsadvokat har argumentert for et vesentlig høyere beløp. Ut fra blant annet Rt-2012-1773 har han antydnet et nivå rundt 550 000 kroner.
- (89) Oppreisningen ved drapsforsøk er ikke normert. Den må fastsettes etter en konkret vurdering hvor konsekvensene for den fornærmede står sentralt. Jeg viser til Rt-2012-1773 avsnitt 23 og 24.

- (90) Rettspraksis kan likevel gi veiledning om nivået. I 2012-dommen fikk to fornærmede D og B henholdsvis 400 000 og 500 000 kroner i oppreisning etter å ha blitt skutt. D ble varig lam fra brystet og ned. Han mistet etter drapsforsøket tarm- og blærefunksjonene og ble rullestolavhengig, jf. avsnitt 27. I dommen beskrives lite søvn, stort pleiebehov, daglige spasmer, store fysiske smerter, suicidalitet og angst. B ble livstruende skadet, se avsnitt 28. Hun mistet synet på det ene øyet, ble lam på den ene siden og fikk problemer med å snakke. På domstidspunktet var hun rollestolavhengig og helt pleietrengende. I avsnitt 32 uttaler førstvoterende at B som følge av drapsforsøket er «kommet i en situasjon som det er vanskelig å tenke seg verre».
- (91) Drapsforsøket har fått store konsekvenser for F. Jeg minner om at hun har fått diagnosen posttraumatisk stresslidelse. Hun har ikke kommet tilbake i arbeid etter hendelsen, og hun har søvnevansker og forhøyet beredskap. Lagmannsretten beskriver flashbacks samt panikk- og angstanfall. Det er sannsynlig at hun vil være helt eller delvis arbeidsufør i overskuelig fremtid, og skaden har fortsatt store konsekvenser for hennes daglige funksjon. I tillegg til at hun selv ble forsøkt drept, ble hun vitne til drapet av kollegaen.
- (92) Det må på bakgrunn av konsekvensene for F utmåles en høy oppreisning. Men konsekvensene er ikke like alvorlige som i dommen fra 2012. Lagmannsretten uttaler at F mottar traumebehandling, som kan fortsette over flere år. I dette ligger det et potensial for en bedret helsetilstand. Det er videre håp om at hun kan komme tilbake i arbeid. På denne bakgrunn kan jeg ikke si meg enig med bistandsadvokaten i at utmålingen bør ta utgangspunkt i en inflasjonsjustering av beløpet på 400 000 kroner som ble tilkjent D i Rt-2012-1773.
- (93) Jeg er etter en samlet vurdering kommet til at oppreisningen passende kan settes til 375 000 kroner.

Konklusjon

- (94) Jeg er etter dette kommet til at straffen bør settes til fengsel i 21 år. Til fradrag går 863 dager for utholdt frihetsberøvelse.
- (95) Hver av de etterlatte tilkjennes oppreisning med 425 000 kroner. Oppreisningsbeløpet til F settes til 375 000 kroner.
- (96) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 21 – tjueén – år. Til fradrag går 863 – åttehundreogsekstite – dager for utholdt frihetsberøvelse.
2. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at oppreisningen til B, C, D og E settes til 425 000 – firehundreogtjuefemtusen – kroner til hver. Oppfyllelsesfristen er 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.

3. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at oppreisningen til F settes til 375 000 – trehundreogsyttifemtusen – kroner. Oppfyllelsesfristen er 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.

(97) Dommer **Bergh:**

Dissens

- (98) Jeg er kommet til et annet resultat enn førstvoterende når det gjelder spørsmålet om forvaring.
- (99) Uenigheten gjelder den konkrete vurderingen knyttet til grunnvilkåret om samfunnsvern. Jeg kan slutte meg til førstvoterendes gjennomgang av de rettslige utgangspunktene. Videre er jeg enig med ham i at det bedømt ut fra situasjonen i dag er en reell og kvalifisert fare for at A på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i straffeloven § 40 første ledd. Mitt syn er imidlertid at det ikke er tilstrekkelig klare holdepunkter for at denne faren vil avta over tid, selv om han står foran soning av en meget lang fengselsstraff.
- (100) Jeg peker først på at vurderingstemaet etter straffeloven § 40 første ledd er om tidsbestemt straff «anses tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet». Andre ledd stiller krav om at faren er nærliggende, det vil si reell og kvalifisert, men dette gjelder ikke tilsvarende for vurderingen etter første ledd, jf. Rt-2011-1717 avsnitt 36 og HR-2020-976-A avsnitt 57. Jeg oppfatter dette slik at det for å idømme forvaring er tilstrekkelig med en fare på et visst nivå for at domfelte vil begå nye lovbrudd som omhandlet i § 40 første ledd etter endt soning. Hvor stor sannsynligheten må være for tilbakefall, avhenger blant annet av alvorligheten av de lovbruddene det er fare for.
- (101) Som førstvoterende fremhever, følger det av rettspraksis at når alternativet er en lang tidsbestemt fengselsstraff, skal det mye til for at det er grunnlag for å idømme forvaring. Utgangspunktet i denne saken er likevel at det per i dag foreligger en betydelig gjentakelsesfare. Dersom man skal unnlate å idømme forvaring, må det bygge på at det forventes endringer som er av betydning for bedømmelsen av gjentakelsesfaren. Spørsmålet er, slik det er formulert blant annet i Rt-2011-1717 avsnitt 39 og HR-2018-2339-A avsnitt 44, om det er klare nok holdepunkter for at den tidsbestemte fengselsstraffen gir tilstrekkelig samfunnsvern. Etter mitt syn mangler det i dette tilfellet slike holdepunkter.
- (102) For meg blir det helt sentrale ved vurderingen av forvaringsspørsmålet de handlingene A faktisk har begått. Drapet og drapsforsøket var planlagt gjennom flere dager og gjennomført med en ekstraordinær intensitet. Det er ikke tale om impulshandlinger utført i en spesiell situasjon. As misnøye med bistanden fra NAV må ha utviklet seg over en viss tid. Han hadde god tid til å overveie situasjonen. Det er helt uforståelig at et anstrengt forhold til NAV kan ha ledet til slike handlinger som det er tale om her.
- (103) Vurderingen av faren for gjentakelse må skje med utgangspunkt i at handlingene var planlagt, men samtidige uforståelige. Slik jeg ser det, er det nærliggende at A i fremtiden vil komme i situasjoner som kan utløse samme grad av misnøye og frustrasjon som den som utløste de grufulle handlingene. Det er videre etter mitt syn en ikke ubetydelig fare for

at A også i fremtiden, selv om det er gått lang tid, vil reagere på lignende måte som han faktisk gjorde ved de handlingene han begikk.

- (104) Et utgangspunkt for bedømmelsen er at det ikke er avklart hvorfor A opptrådte slik han gjorde. Det er uavklart om hans psykiske lidelse har hatt betydning for handlingene. Etter mitt syn er det da vanskelig å bygge på at psykiatrisk behandling vil redusere risikoen for nye alvorlige lovbrudd. Det er dessuten i høy grad usikkert hvilken behandling som kan bli gjennomført. Gunstige virkninger av behandlingstiltak under soning forutsetter en sterk motivasjon hos den domfelte. De sakkyndige har fremhevet at det er nødvendig med en langvarig og tett oppfølging. Samtidig har de understreket at A ikke har innsikt i sin psykiske lidelse. Det fremstår dermed usikkert om han i det hele tatt vil ønske behandling.
- (105) Når handlingene og de øvrige omstendighetene er slik jeg har beskrevet, kan det etter mitt syn ikke ha vesentlig betydning for forvaringsspørsmålet at A ikke tidligere er straffedømt. Jeg ser det videre slik at knivhendelsen i 2015 i betydelig grad er egnet til å forsterke den usikkerheten som foreligger knyttet til As tilstand og risikoen for straffbare handlinger.
- (106) Det er heller ikke noe ved As opptreden fra handlingene fant sted og frem til i dag som gir holdepunkter for noen redusert risiko. Lagmannsretten bygger på at han under og før lagmannsrettens behandling opptrådte med sikte på å bli vurdert som utilregnelig, blant annet ved å påstå hukommelsestap. Retten fester ikke lit til forklaringen om hukommelsestap. Lagmannsrettens flertall har videre fremhevet at han under ankeforhandlingen fremsto uberørt og tilsynelatende uten evne til å vise anger og empati med fornærmede og de etterlatte.
- (107) Ut fra de handlingene A har begått, og det som er kjent om bakgrunnen for dem og hans personlighet, kan jeg ikke se at det har betydning for farebedømmelsen at A ved løslatelse etter en tidsbestemt fengselsstraff vil være 60 år gammel.
- (108) Mot denne bakgrunn foreligger det etter mitt syn en ikke ubetydelig fare for at A vil begå nye og svært alvorlige voldslovbrudd etter endt soning av en tidsbestemt fengselsstraff på 21 år.
- (109) Jeg stemmer etter dette for at As anke forkastes når det gjelder reaksjonsfastsettelsen, lagmannsrettens domsslutning punkt 1.
- (110) Når det gjelder oppreisningskravene, er jeg i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (111) Dommer **Stenvik:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med annenvoterende, dommer Bergh.
- (112) Dommer **Hellerslia:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Bergsjø.
- (113) Dommer **Falkanger:** Likeså.

(114) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 21 – tjueén – år. Til fradrag går 863 – åttehundreogsekstire – dager for utholdt frihetsberøvelse.
2. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at oppreisningen til B, C, D og E settes til 425 000 – firehundreogtjuefemtusen – kroner til hver. Oppfyllelsesfristen er 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.
3. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at oppreisningen til F settes til 375 000 – trehundreogsyttifemtusen – kroner. Oppfyllelsesfristen er 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.